

Душан П. Ристановић
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 001.81
ИД БРОЈ: 175692044
Оригинални научни рад
Примљен: 11. јануара 2010.
Прихваћен: 14. марта 2010.

ТЕХНИКА НАУЧНОГ РАДА

Марија Клеут: *Научно дело од истраживања до штампе*, (Техника научноистраживачког рада), Академска књига, Нови Сад, 2008, 168 стр.

Проблематика технике научног рада требало би да заокupi пажњу сваког ко намерава, или се већ бави, научном делатношћу. Познавање норми и стандарда израде научних радова је нарочито значајно за будуће научнике, па на дипломским академским или докторским академским студијама већине факултета друштвено-хуманистичких наука постоје курсеви чији је садржај у вези са овом области.

Литература која се може наћи на нашем језику, а искључиво се бави овим питањем, није велика. Поред књиге Мидхата Шамића *Како наставије научно дело*, објављене шездесетих година прошлога века, у новије време је објављено још неколико радова страних и домаћих аутора: Умберто Еко (2000), *Како се пише дипломски рад*, Ли Куба, Џон Кокинг (2004), *Методологија израде научног шексиа*, Зоран Поповић (1999), *Како написати и публиковати научно дело*, Момчило Сакан (2005), *Израда стручних и научних радова*, Миленко Кундачина, Вељко Банђур (2007), *Академско писање*. Најновија књига објављена је 2008. године и носи назив *Научно дело од истраживања до штампе (техника научноистраживачког рада)*. Аутор је Марија Клеут која је, како сама наводи, „дуги низ година држала предавања из предмета Техника научног рада постдипломцима свих филолошких група Филозофског факултета у Новом Саду“ (Клеут 2008: 167).

Сматрали смо да не би било на одмет подвргнути критичкој анализи управо једну књигу из које треба да се научи како се пишу научни радови и утврдити у којој мери она задовољава критеријуме израде и публикавања научног дела. Ово је суштински разлог због којег је настао приказ књиге Марије Клеут, *Научно дело од истраживања до штампе (техника научноистраживачког рада)*.

Основни текст приручника структуриран је у осам целина: Техника научноистраживачког рада: сврха, проблеми, Избор и формулисање теме рада, Прикупљање грађе и трагање за документацијом, Писање рада, Документарна подлога писаног рада, Стил академских и писаних радова, Лекторски и коректорски послови, Техничка обрада рукописа. Поред наведених целина,

приручник у прилогу садржи избор из литературе, регистар важнијих појмова и реч на крају.

Прво поглавље, *Техника научноистраживачког рада: сврха, проблеми*, представља својеврсно уводно разматрање о проблематици којом се приручник бави. Ауторка истиче да се, у недостатку бољег израза, определила за употребу израза „техника научног рада“, али у фусноти напомиње да се у новије време код нас под утицајем енглеског језика користи и термин „академско писање“¹. Технику научног рада дефинише као „скуп поступака и знања о њима који доприносе сврсисходнијем и економичнијем истраживању, а затим и одређеном стандардизованом изгледу рукописа“ (Клеут 2008: 10).

Друго поглавље, *Избор и формулисање теме рада*, започиње дискусијом о редоследу поступака у изради научног рада. Дилеме које се односе на редослед поступака израде научног рада преносе се и на конкретан проблем избора теме па се поставља питање: „Треба ли прво истраживати па онда бирати и формулисати тему или учинити обратно“ (Клеут 2008: 14). Може се очекивати да сложено и тешко питање избора теме у овом приручнику буде размотрено инструктивније, са више савета и упутстава, али се стиче утисак да се у добром делу рада није далеко одмакло од пуне расправе да ли је боље да је тема научног рада унапред задата или да је изабере сам истраживач. Дају се аргументи „за“ и „против“ оба приступа.

Тек на половини текста овог поглавља наводе се и анализирају конкретне карактеристике које треба да поседује добро изабрана тема научног рада. Позивајући се на Шамићев рад *Како настаје научно дјело*, ауторка сматра да су те карактеристике следеће: „1. релевантност (значај), 2. подесност за научну обраду, 3. прилагођеност способностима претендента и 4. прилагођеност могућностима истраживања“ (Клеут 2008: 17).

Иако се напомиње да је формулација теме, односно насловљавање рада, посебно важно питање, посвећено му је најмање простора. И опет се бави уопштеним стварима о различитим мишљењима у вези са јасношћу, прегледношћу и дужином наслова. Може се рећи и да су поједини искази који би читаоца требало да упуте на одређена правила, формулисани непрецизно и непримерено научном стилу писања. На пример, о суштинском проблему формулисања теме ауторка каже: „Препорука да је формулацијом потребно исказати предмет истраживања и евентуално приступ исправна је, али сувише уопштена да би била од велике користи, те је неопходно да се још *нешто* дода“² (Клеут 2008: 20). Наведени исказ може се упоредити са исказом датим у књизи *Академско писање*: „Формулација наслова треба да је таква да садржи већину кључних речи и тиме одражава суштину, садржај и резултате проучавања и истраживања, да буде монограм садржаја“ (Кундачина, Банђур, 2007: 116).³

¹ Видети нпр. монографију Миленка Кундачине и Вељка Банђура *Академско писање*.

² Подвукао Душан Ристановић.

³ У даљем тексту на ову монографију упућује се на следећи начин: (Кундачина, Банђур 2007).

Као озбиљан недостатак може се узети и одсуство адекватних примера правилних и неправилних, прешироких и преуских формулација тема научних радова, речи и синтагми које треба избегавати приликом формулације и сл. Само је у фусноти дата препорука читаоцима да погледају две библиографије које разматрају постојећу праксу у насловљавању докторских дисертација у области филолошких наука, што се чини недовољним.

Треће поглавље је доста обимније у односу на претходна и носи назив *Прикупљање грађе и трагање за документацијом*. Подељено је на следеће мање целине: 1. приступ, 2. библиографија, 3. библиографија секундарних извора, 4. радна библиографија, 5. библиографски елементи, 6. библиографске јединице, 7. попис примарних извора, 8. процена валидности извора и 9. исписи из примарних и секундарних извора – ексцерпција грађе.

Највише простора у делу који се односи на прикупљање грађе, дато је библиографији – врстама, елементима и јединицама. Ауторка се оправдано руководила ставом да је израда сопствене и коришћење публикованих библиографија битан део израде научног рада. Објашњава разлику између радне и коначне библиографије, наводи групе могућих извора за састављање радне библиографије и даје упутства за њихово коришћење, наводи библиографске елементе и даје примере библиографских јединица.

И поред настојања ауторке да свеобухватно појасни суштину и значај библиографије у прикупљању грађе за израду научног рада, може се дати неколико примедби. Када говори о каталозима библиотека, архива и других институција културе као изворима за састављање радних библиографија, превише простора даје дефинисању и поређењу националних (Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске) и високошколских (Универзитетска библиотека *Светозар Марковић*) библиотека, што се чини сувишним подацима који читаоца могу одвући од суштине проблематике. Друга примедба се односи на доминацију традиционалног (ручног) исписивања и претраживања библиографија. Више се говори о правилима за лисну радну библиографију. О електронским базама података и електронском претраживању наводи се неколицина великих светских електронских база, напомиње се да у великим библиотекама у Србији постоје могућности електронског претраживања, али нигде не даје упутство за њихово коришћење. Недостају ствари које у данашњој информатичкој ери представљају императив, као на пример: начини претраживања електронских збирки каталога и библиографија, приступ часописима и базама преко COBISS и KoBSON сервиса, претраживањима по параметрима URL адресе и слично.

На крају овог поглавља ауторка говори о начинима исписа из примарних и секундарних извора – цитату, парафрази и резимеу, и даје примере исписивања библиографских бележака уз њихову употребу.

У наредном поглављу говори се о писању научног рада и то првенствено о фазама у писању и одликама академских и научних радова. Разматрање ове проблематике започиње давањем савета о потреби појашњавања циља

писања пре него што се приступи самом писању. Напомиње да би писац рада требало да одговори на следеће питања: За коју прилику се рад пише? Какав рад треба написати? Колики треба да буде обим рада? Која је основна хипотеза? „Писање рада се одвија по следећим етапама: Састављање плана рада, Писање прве верзије рада, Читање и исправљање прве верзије, Уношење исправки, Писање коначне верзије, Процењивање коначног текста“ (Клеут 2008: 83).

Састављање плана рада ауторка сматра могућом, али не и сасвим обавезном фазом у писању рада. Израду плана рада препоручује код писања обимнијих студија где разлози његовог постојања нису занемарљиви. Доста добро је објашњена и поткрепљена бројним примерима проблематика структурирања и обележавања делова унутар рада.

Бавећи се класификацијом и одликама појединих радова, ауторка говори о академским (писмени испитни рад, семинарски рад, завршни дипломски рад и докторска дисертација) и научним (научна монографија, монографска студија, приказ или прегледни чланак) радовима. Наведену класификацију можемо критички размотрити. Иако није неуобичајено да се у класификацијама радова као посебна категорија издвајају радови који се пишу током студирања, сматрамо да би било целисходније радове генерално поделити на научне и стручне и не придавати превелики значај томе да ли се пишу за време студирања или након тога. То не би требало да буде суштински критеријум класификације.

О научним радовима и њиховој подели ауторка пише дословно преузимајући или парафразирајући и тумачећи одреднице *Правилника о њоспјуику и начину вредновања и кванијијтајивном исказивању научноиспјраживачких резулјаија испјраживача* (2008). Према тој подели, научни радови се деле на: 1) оригиналне научне радове, 2) монографске студије, 3) прегледне чланке и 4) научне критике, полемике и осврте.

У анализи суштинских карактеристика наведених научних радова, начињена је велика грешка поистовећивањем приказа са прегледним чланком: „Приказ или прегледни чланак научни је рад у коме се пише о научној монографији или монографској студији, у коме се обавештава о основним поставкама научног рада или групе сродних радова“ (Клеут 2008: 110). Кундачина и Банђур наводе да је прегледни научни чланак „научни рад који даје преглед, садржи изворни, сажети и критички приказ основних поставки једног научног подручја или научне области проблема, или преглед више претходних истраживања, у којима аутор може и сам да учествује и који припада том научног подручју, али већ публикованих“... У прегледном научном чланку се оригиналном и критичком анализом откривају нови односи и информације, прикупљени на нов начин, прегледно и критички анализирају, систематизују, коментаришу, оцењују и на научни начин презентирају. Такав чланак одсликава стање у дотичном научном подручју у одређеном временском периоду, пружа могућност за постављање нових научних хипотеза и указује

на правце даљих истраживања“ (Кундачина, Банђур, 2007: 90-91). Из овога се може закључити да ауторка говори о приказу научне публикације који научну вредност има само у ретким случајевима „када се његов аутор аргументовано супротставља и оспорава, односно потврђује и продубљује изнете ставове у публикацији“ (Кундачина, Банђур, 2007: 287), али се никако не може сврстати у научно дело.

У елементе научних радова убрајају се сажетак, апстракт, резиме, кључне речи и индекс (регистар, попис). Говорећи о резимеу, више се расправља о недоумици која се јавља код многих аутора а односи се на питање да ли је резиме исто што и сажетак. Изостаје објашњење када и како треба писати резиме, колики треба да буде његов обим, које врсте резимеа постоје и слично.

У поглављу *Документарна њодлоја њисаној рада* расправља се о коначној библиографији, цитирању и фуснотама. За састављање коначне библиографије дато је неколико препорука које се односе на селективност радова који улазе у коначну библиографију, актуелност библиографских јединица и редослед њиховог навођења.

Када је реч о цитирању, ауторка наводи три модела цитирања: цитирање унутар текста рада, цитирање у радовима без посебне библиографије и цитирање у радовима са посебном библиографијом. Очекивало се да у приручнику ове врсте постоји увод у којем би се могла навести дефиниција и објаснити функције цитирања. На пример, Кундачина и Банђур цитирање дефинишу као „поступак инкорпорирања и документовања (комплетних реченица или њихових делова) изворних текстова других аутора или сопствених текстова (аутоцитирање) у властите радове“ (Кундачина, Банђур, 2007: 204).

И сами модели цитирања делују сувише произвољно и неозбиљно ако се узме у обзир постојање светских стандарда који се називају стиловима цитирања, стиловима реферисања и форматима цитирања. У међународним научним часописима, у упутству за израду рада, наведено је који од стилова цитирања треба користити (харвардски, оксфордски, ванкуверски, модификовани, чикашки, турабијан, MLA, APA, AMA, ACS, IEEE и др.). С обзиром да је ауторка првенствено стручњак из области филолошких наука, могла је да наведе пример MLA стила цитирања (Modern Language Association).

Последња три поглавља приручника представљају стилско-техничка упутства и напомене: *Стил академских и научних радова*, *Лекторски и коректорски њослови* и *Техничка обрада рукојиса*.

У делу текста о лекторским и коректорским пословима више пажње се посвећује односу аутора, лектора и коректора него самим лекторским исправкама. Прешироко се дискутује о дужностима лектора и коректора а нарочито се истичу неке појединости које немају великог значаја. На пример, следећи део текста сматрамо потпуно непотребним: „Да ли ће аутор свој текст исписивати руком и ангажовати дактилографа да га прекуца (овом се техником ретко ко у садашњости служи) или ће се користити још у фази настанка

рада писаћом машином или персоналним рачунаром – зависи од многих околности. Опредељење за неко од наведених решења зависи од услова у којима се ради, врсте и обима научног рада, али и од навика стечених претходним радом, које се тешко мењају. Они који су навикли да пишу руком (чак и одређеном врстом писаћег прибора) истицаће предност оваквог начина писања (могућност да се исправља, дописује, мења редослед у деловима текста), а млађи научници свакако ће бранити предности персоналних рачунара“ (Клеут 2008: 141).

Најкраће поглавље приручника говори о техничкој обради рукописа. Истакнуто је само да већину тих послова треба препустити техничком уреднику публикације, а да аутори треба да познају основне карактеристике рукописа припремљеног за штампу: „формат хартије А4 (21x29,5cm), тип слова Times New Roman, највише 30 редака на једној страници и 60 словних ознака, велики проред (double), велика лева маргина (око 4 cm).

Марија Клеут је својом књигом *Научно дело од исцртавања до иштампе (техника научноистраживачког рада)* настојала да читаоца упути у суштинске компоненте и проблеме израде научног дела – избор и формулисање теме рада, прикупљање грађе, писање рада, сређивање библиографије и слично. Одређујући технику научног рада као проблематику у коју би требало да буде упућен сваки научник, представила је приручник који садржи полазне основе за бављење научноистраживачким радом. Развој науке, технике, технологије и долажење до нових научних сазнања, доприноси појави нових епистемолошких парадигми које могу да утичу и на промене у појединим аспектима технике научног рада. Ипак, тешко да ће у скорије време доћи до радикалних промена које би нарушиле фундаменталне поставке научног рада, а које су размотрене у овом приручнику.

Предност приручника се огледа у потреби постојања литературе која изучава технику научног рада, његова сврсисходност је потпуно оправдана. Међутим, сложеност проблематике, могућност појаве различитих недоумица код научних радника и савремене тенденције у науци, налажу озбиљнији приступ од наведеног у овом делу. Технички добро одрађен, са поштовањем свих захтева који су у вези са дефинисањем поглавља, навођењем литературе, цитата, израде фуснота и сличног, приручник остаје садржајно сиромашан. Стиче се утисак да се ауторка превише руководила личним искуством из ове области а мање се бавила савременим тенденцијама и достигнућима.

По свему судећи, приручник би могао бити од користи популацији која тек почиње да се упознаје са техником научног рада, студентима дипломских академских студија, на пример, али озбиљније бављење научноистраживачким радом и израдом научних радова захтева и читање озбиљније литературе.